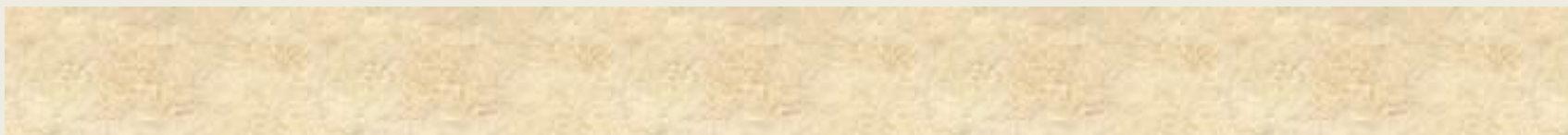

„Rašinio 11–12 klasėse mokymo ir vertinimo ugdymo procese metodinės priemonės parengimas ir priemonės pristatymas regionuose“

Rašinio komponavimo aspektai. Rašinių vertinimas ugdymo procese, jų tobulinimas, redagavimas

Metodinės priemonės mokytojams turinys

- Pateikiama įvairių šaltinių apie samprotaujamąjį ir literatūrinį rašinį.
- Primenami BEP reikalavimai rašiniui.
- Aptariama samprotaujamojo ir literatūrinio rašinio struktūra (ilustruojama pavyzdžiais).
- Aptariami probleminiai rašinio kūrimo (mokymo kurti) aspektai (pavyzdžiui, pastraipos struktūra, rėmimasis kontekstu, sąsajos, pagrindinė mintis / teiginys / tezė ir kt.).
- Pateikiama modelių pavyzdžių, padėsiančių mokytis kurti rašinį..
- Pateikiama rašinių pavyzdžių; jie aptariami.
- Aptiriamos teksto redagavimo ir tobulinimo galimybės, jų svarba kuriant rašinį.

Analizuojame rašinius

- Perskaitykite pateiktą pavyzdį ir įvertinkite turinio aspektu.
- Savo vertinimą pakomentuokite:
 - išanga, apibendrinimas;
 - pagrindinė mintis;
 - teiginiai (aspektai);
 - interpretavimas / argumentavimas
 - rėmimasis literatūra
 - kontekstai
 - Sąsajos ir kt.
- Pasiūlykite, ką ir kaip rašinyje būtų galima patobulinti.

Keletas metodinių rekomendacijų, kaip mokytis kurti **samprotaujamąjį** rašinį (1)

Žingsniai, žingsneliai

1. Perskaitykite temą (rašinio pavadinimą) ir pasvarstykite, kas yra temos objektas, apie ką reikės rašyti; jei nurodytas klausimas, reikės į jį atsakyti, jei teiginys, jį reikės pagrįsti, įrodyti.
2. Nuspręskite, koks jūsų požiūris į temos objektą, jį užrašykite (vėliau kiek pakoreguota tai galės būti pagrindinė rašinio mintis).
3. Pasibraukite pagrindinius (raktinius) temos žodžius ir „minčių lietaus“ metodu juos „atsirakinkite“, t. y. pasirašykite sinonimiškų žodžių, minčių, asociacijų, kylančių iš pasibraukto žodžio (rekomenduojama pasinaudoti ir žodynais).

4. Naudodamiesi „minčių žemėlapis“ metodu raskite kiek galima daugiau sąsajų, ryšių tarp surašytų atskirų minčių, jas sugrupuokite, išskirkite esmines, kurias norėsite išsakyti.
5. Pagalvokite, kuo galėtumėte remtis, norėdami tas mintis pagrįsti. Šalia jų pasirašykite autorius, kūrinius, asmenybes, įvykius, faktus, galimus kontekstus, kitus pavyzdžius, kurie tiktų pagrįsti teiginius.
6. Sugrįžkite prie užrašyto savo požiūrio, jį pakoreguokite. Jei tinka, numatykite galimą oponentą (priešingai manantį), pasižymėkite jo požiūrį, galimus argumentus, apsispręskite, kokiais savais argumentais tą požiūrį atremsite.

7. Formuluokite pagrindinę mintį.

8. Formuluokite teiginius, padėsiančius pagrįsti pagrindinę mintį.

9. Apsispręskite, kuo remsitės, kokiais pavyzdžiais kiekvieną teiginį pagrįsite.

10. Pradėkite rašyti. Parašę atidžiai perskaitykite, patobulinkite ir perrašykite į švarraštį.

Keletas metodinių rekomendacijų, kaip mokytis kurti **literatūrinį** rašinį (1)

Žingsniai, žingsneliai

1. Perskaitykite temą (rašinio pavadinimą) ir pasvarstykite, kas yra temos objektas, esminė problema, ko iš jūsų tikimasi.
2. Pasibraukite pagrindinius („raktinius“) temos žodžius ir pasvarstykite, kuris žodis / žodžiai išreiškia temos esmę, įvardija viso rašinio užduotį (tai reikės įrodyti, pagrįsti, įtikinti, paneigti ir pan.).
3. Pasirinkite labiausiai tinkamus temai atskleisti autorius (bent vieną jų privalote imti iš pateikto sąrašo).
4. Užsirašykite mintį, **kodėl** būtent šiuos du (gali būti ir daugiau, tačiau vargiai dėl apibrėžto laiko pavyks giliau paanalizuoti) renkatės – tai bus tarsi jūsų rašinio kryptis, šį sakinį galėsite panaudoti įžangoje.

5. Numatykite temos apimtį ir ribas. Užrašykite sakinį, kuriame atsispindėtų, **kodėl** norite rašyti kaip tik apie tai, **apie ką** rašysite ir **kaip** rašysite.

6. Pasvarstykite, kokius autorių kūrinius analizuosite, prisiminkite jų žanrą, pagrindinius veikėjus, kūrinių motyvus, įvaizdžius, kontekstus, raišką, meninį savitumą – tai, kas padės atskleisti temą.

7. Apsispręskite dėl kūrinių analizavimo, nagrinėjimo (lyginimo) aspektų (padės pasirašytas paaiškinimas, kodėl būtent tokią jų dermę matote). Kūrinius galima lyginti (aptarti panašumus ir skirtumus), gretinti, priešinti, vieno mintis pratęsti kito mintimis, ieškoti analogijų ir kt.

8. Formuluokite pagrindinę rašinio mintį.
9. Formuluokite teiginius (aspektus), padėsiančius pagrįsti pagrindinę mintį. Galutinai nuspręskite, kokius autorių kūrinius analizuodami ir kaip teiginius pagrįsite.
10. Pradėkite rašyti. Parašę atidžiai perskaitykite, patobulinkite ir perrašykite į švarraštį.

„4 kampų“ planas (2)

1 teiginys (aspektas)

- kryptis, kuo ir kaip remsiuos

2 teiginys (aspektas)

- kryptis, kuo ir kaip remsiuos

Pagrindinė mintis

3 teiginys (aspektas)

- kryptis, kuo ir kaip remsiuos

Išvada

Ar svarbu žinoti savo krašto istoriją?

Tik pažinęs krašto istoriją gali suvokti savo tapatybę

(tautos kilmė, tikėjimas, kas rūpėjo protėviams, garbinga praeitis: Maironis)

Savo krašto istorijos pažinimas ugdo meilę Tėvynei, patriotiškumą, kartu ir pilietiškumą.

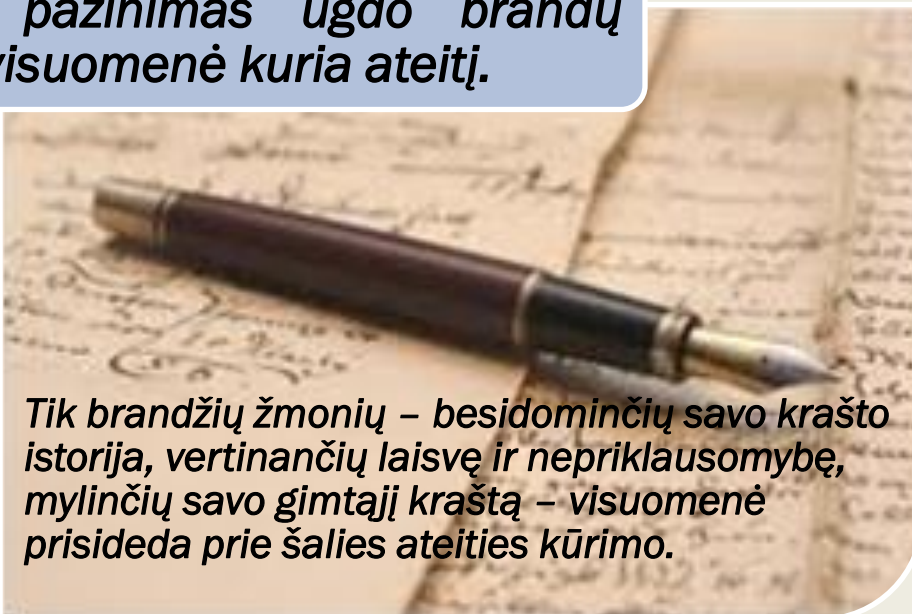
(A. Kulviečio, Kudirkos ir kt. asmenybė)

Savo krašto istorijos pažinimas ugdo brandų žmogų, o tik tokių žmonių visuomenė kuria ateitį.

Pažinus krašto istoriją gimsta suvokimas, kad laisvė, nepriklausomybė – tai vertybės, kurias reikia nuolat saugoti ir ginti.

(carinės priespaudos laikai; spaudos draudimo laikotarpis; sovietmečio patirtis)

Tik brandžių žmonių – besidominčių savo krašto istorija, vertinančių laisvę ir nepriklausomybę, mylinčių savo gimtąjį kraštą – visuomenė prisideda prie šalies ateities kūrimo.

Užduotis

Parengti 4 kampų rašinio planą tema

- Kodėl gyvenama prisidengus kauke?
- Kodėl literatūros herojai prisidengia kauke?

Autoriai pasirinkti: V. Šekspyras, B. Sruoga, A. Škėma

Kaukė

- 1. veido uždanga, ppr. vaizduojanti kokį gyvulį ar paukštį; žmogus su kauke: *~ių balius, puota*.
- 2. *prk. jausmo, nuomonės ar tikslo slėpimas: ~ę kam nuplėšti, nutraukti (ką demaskuoti)*.
- 3. tam tikras gaubtas, dedamas ant galvos apsisaugoti nuo nuodingųjų medžiagų.
- 4. gydymasis ar gražinamasis veido aptepas

DLKŽ

Kaukė - metafora

- *Ironija*
- *Abejingumas*
- *Prisitaikymas*
- *Veidmainystė*
- *Apsimetinėjimas*
- ...

Pagr. mintis: ***Kauke dažniausiai prisidengiama tuomet, kai norima apsiginti ar išsaugoti savo tapatumą priešiškoje aplinkoje***

- ***1 aspektas:*** Baiminantis, kad svetima aplinka nesužlugdytų, dažnai stengiamasi su ja nesitaikstyti ar net bandoma ją pergudrauti.
- ***Irodymai:***
- A. Škėma. Balta drobulė (Dirbdamas monotonišką, iš proto varantį keltuvinininko darbą Garšva užsideda **dirbtinio mandagumo** kaukę; desperatiškai stengiasi **nepasiduoti** progresuojančiai ligai tai ją ignoruodamas, tai kreipdamasis į gydytoją, griebdamasis kūrybos, meilės moteriai.)
- Balys Sruoga. Dievų miškas (Pagrindinis veikėjas **gudriai / ironiškai / šaipydamasis** iš prižiūrėtojų trumparegiškumo, kvailumo stengiasi juos pergudrauti.)
- Sovietmečiu: norint išgyventi, nebūti ištremtam **tyli / slapta rezistencija** – Vasario 16-ąją slapta iškeliamos vėliavos, užrašomi laisvės šūkiai (istorinė patirtis, kartu ir kontekstas)
- ***Kontekstas:*** B. Sruogos išgyvenimai lageryje; A. Škėmos patirtis emigracijoje.

Pagr. mintis: ***Kauke dažniausiai prisidengiama tuomet, kai norima apsiginti ar išsaugoti savo tapatumą priešiškoje aplinkoje***

- **2 aspektas:** Abejingumas – kaukė, užsidedama norint atsiriboti nuo aplinkinių įtakos / veidmainiškumo.
- **Įrodymai:**
- A. Kamiu. Svetimas (Neapkęsdamas visuomenėje gajų stereotipų ir nenorėdamas su jais taikstyti Merso užsideda **abejingumo** kaukę – ignoruoja ar net priešinasi nusistovėjusioms taisyklėms.)
- Dalies visuomenės **abejingumas**: nedalyvaujant rinkimuose – netikima, kad kas nors galėtų pasikeisti.
- Dalies jaunimo **abejingumas**: apsimetant, kad jiems niekas neįdomu, nerūpi. O iš tiesų jaučiasi nesuprasti, galbūt trūksta ir meilės, dėmesio – socialinė patirtis, kartu ir teminis **kontekstas**.
- Sovietmečiu: **abejingumas** sistemos deklaruojamiems renginiams, garsiems, bet tuštiems šūkiams (demonstracijos, į kurias suvarydavo prievarta ir iš kurių visi šaipydavosi) - kartu istorinė patirtis ir **kontekstas**).

Pagr. mintis: ***Kauke dažniausiai prisidengiama tuomet, kai norima apsiginti ar išsaugoti savo tapatumą priešiškoje aplinkoje***

- **3 aspektas:** Baimė nustoti / netekti to, ką turi, verčia žmogų apsimetinėti, veidmainiauti.
- ***Įrodymai:***
- Kalderonas. Gyvenimas – tai sapnas. Karalius, patikėjęs žvaigždėmis, įkalina savo sūnų oloje. Bijodamas prarasti savo karalystę ir būti nubautas, **meluoja, veidmainiauja**; iš tiesų vos jos ir nepražudo.
- Kafka. Metamorfozė. Zamza **perdėtai rūpinasi ir stengiasi įsiteikti** savo šeimai, visai negalvoja apie save, tarsi ne gyvena, o tik dirba dėl kitų. Tai nėra natūralu, tikra.
- Sovietmečiu: nemaža dalis rašytojų, kultūros veikėjų norėdami kurti buvo priversti **pagarbinti** Lenina, Stalina, partiją, tik taip jiems galėjo būti atviras kelias į kūrybą (istorinė patirtis, kartu ir ***kontekstas***)

3) Naudingi patarimai rašantiems rašinius

Perskaitykite ir palyginkite dviejų metodologų patarimus rašantiems literatūrinį rašinį. Pasvarstykite, į kuriuos būtina atsižvelgti, dėl kurių svarbumo abejojate.

Adomas Šoblinas: Lietuvių kalbos didaktika. Vilnius: Mokslo, 1987, p. 276–277.

1. Gerai išsiskaityk rašinio pavadinimą, įsigilink į kiekvieną jo žodį.
2. Nusistatyk loginius temos rėmus.
3. Susidaryk rašinio planą.
4. Popieriaus lapelyje pasižymėk citatas ar faktus, kuriuos planuoji panaudoti rašinyje.
5. Prisimink gražų aforizmą, eilėraščio posmelį, pažiūrėk, ar jis netinka epigrafu.
6. Rašinį pradėk ir baik aforistišku sakiniu.
7. Brangink kiekvieną rašiniui skirtą minutę.
8. Niekada nerašyk apie tai, ko gerai nežinai ir tiksliai neatsimeni.
9. Nepalik nepakeitęs žodžių, dėl kurių rašybos abejoji, ar neperdirbęs sakinių, kurių skyryba tau neaiški.
10. Neišleisk iš akių temos iki paskutinio rašinio žodžio.
11. Stilistinės apdailos metu žiūrėk, kad rašinio kalba neprarastų glaustumo, natūralumo, skambumo.
12. Nepamiršk, kad rašinio tikslas – ne tik informuoti, bet ir įtikinti.

A. Zobotkos patarimai iš knygos Liuda Ruseckienė. Literatūros pedagogikos klausimai. Vilnius: Gimtasis žodis, 2004, p. 219–220.

1. Įsigilink į temos formulavimą, išskirk pagrindinius jo žodžius, nustatyk rašinio apimtį ir vedamąją mintį; atsimink, jog svarbiausia – tiksliai ir išsamiai atsakyti į temą.
2. Atsižvelgdamas į rašinio pobūdį (loginis, emocinis), taip pat į savo gyvenimišką patirtį bei polinkius, pasirink tinkamą rašinio formą.
3. Venk šabloniškos ir nuo temos nutolusios įžangos, stenkis joje atskleisti aktyvų savo santykį su rašinio objektu ir iškelti esminius klausimus, į kuriuos turėsi atsakyti dėstyje.
4. Rašydamas nuolat sek planą, nerašyk toje pačioje pastraipoje apie daugelį skirtingų dalykų, kad neatsirastų minties šuolių.
5. Literatūrinę temą stenkis atskleisti analizuodamas kūrinio meninius vaizdus (meniško aspekto); vien tik atpasakodamas turinį, neišvengsi seklumos, neatskleisi literatūros, kaip žodžio meno, specifikos.
6. Venk abstrakčių frazių ir tuščios patetikos: rašinyje turi būti pakankamai faktų.
7. Minties dėstydami svarbiausius ir nuoširdžius, mažiau

Venno diagrama (4)

Kontekstas – aplinka, iš kurios tekstas išauga ir kurios pėdsakų lieka tekste. Kontekstas paaiškina ir papildo teksto prasmę.

Kontekstas gali būti:

- autoriaus biografija (jei kūriniai autobiografiški ir gyvenimo faktai padeda suvokti kūrinio prasmes);
- autoriaus kūryba (parodo, kokios rašytojo kūrybos ypatybės išryškėja skaitomame tekste);
- visas kūrinys (jis svarbus, kai aptariamas vienas ciklo eilėraštis – visumos dalis; šis kontekstas išryškina konkretaus eilėraščio vietą visame kūrinyje ir jų bendrumus);
- istorinis (jei kūrinio autorius nebuvo abejingas gyvenamojo laiko aktualijoms);
- literatūros krypties ar srovės (kūrinys suprantamas geriau, jei žinoma, kas būdinga tam tikrai literatūros kryptčiai ar srovei);
- temos ar motyvų (aptariama, kas iš rašytojų dar rašė šia tema, ką rašė ir kodėl taip rašė);
- filosofinis (lyrinio vaizdo nuorodos į bendresnius filosofinius žmogaus būties klausimus);
- kultūros (iš teksto atpažįstama tam tikra kultūra, įvairūs kultūros ženklai. Jiems suvokti reikalingas atitinkamas pasirengimas: pasaulio ir baltų mitų, folkloro ir literatūros, epochų, jų papročių išmanymas).

Darbų tobulinimas (1)

Klausimai, padėsiantys kritiškai pažvelgti į savąjį tekstą ir jį patobulinti:

- **Turinys:**

- ar aiškus rašinio tikslas, adresatas;
- ar supраста tema, problema;
- ar aiški, su tema susijusi pagrindinė mintis,
- ar pagrindinė mintis kryptingai, nuosekliai nagrinėjama.

Darbų tobulinimas (2)

Klausimai, padėsiantys kritiškai pažvelgti į savąjį tekstą ir jį patobulinti:

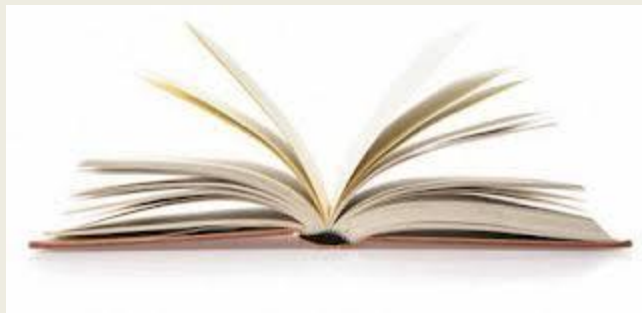
- **Argumentavimas:**
 - ar kiekvienos dėstymo pastraipos teiginiai tikslingi, padedantys įrodyti pagrindinę mintį;
 - ar argumentai ir pavyzdžiai įtaigūs, svarūs;
 - ar yra kultūrinių (literatūrinių) kontekstų (to reikalauja BEP);
 - ar nėra nereikalingos, su tema nesusijusios informacijos;
 - ar „nedaroma“ (pasak Z. Nauckūnaitės) taip vadinamų *septynių didžiųjų argumentavimo nuodėmių*:

Darbų tobulinimas (3)

Klausimai, padėsiantys kritiškai pažvelgti į savąjį tekstą ir jį patobulinti:

Septynios didžiosios argumentavimo nuodėmės

1. Minimalus atsakymas į klausimus.
2. Nesusijusios medžiagos naudojimas.
3. Kartojimas to, ką pasakė kiti.
4. Besaikis citavimas.
5. Neteisingas kitos nuomonės interpretavimas.
6. Nuomonių reportažas vietoj argumentų.
7. Aiškių dalykų arba stiprių prieštaravimų ignoravimas.

Darbų tobulinimas (4)

Klausimai, padėsiantys kritiškai pažvelgti į savąjį tekstą ir jį patobulinti:

- **Struktūra:**

- ar laikomasi trinarės samprotavimo rašinio kūrimo struktūros: įžanga – dėstymas – apibendrinimas;
- ar laikomasi pastraipos kūrimo reikalavimų (indukcinė *arba* dedukcinė);
- ar tinkama įžanga: patraukianti skaitytojo dėmesį, ne per ilga, joje pasakyta, apie ką bus kalbama (tema), pristatoma problema, nurodytas nagrinėjimo aspektas, kryptis, požiūris ar pagrindinė mintis (ką norėsime pasakyti);
- ar tinkamas apibendrinimas: lygiavertis įžangai (ne per ilgas ir ne per trumpas), apibendrintos dėstyje išsakytos mintys, dar kartą pabrėžta pagrindinė mintis, nusakyta, kuo ji svarbi, nekartojama to paties, apie ką jau buvo kalbama, nėra naujos informacijos, nebaigiama pamokymais, šūkiais ir pan.

Kas lemia literatūrinių veikėjų charakterį?

Žlugdantis aplinkinių bei aplinkos poveikis žmogaus individualybei yra gana dažnai atskleidžiamas literatūroje. Gana dažnai mes galim pastebėti, kad aplinkinių nuolatinis nepasitenkinimas veikėju, jo neįvertinimas brandina tam tikrus to veikėjo kompleksus, nepasitikėjimą savimi ir net savęs niekinimą. Pavyzdžiui, Vinco Mykolaičio-Putino romano „Altorių šešėly“ pagrindinis veikėjas Vasaris, vaikystėje nuolatos nuvertinamas tėvų, girdėdamas iš jų vien nemalonius nepasitenkinimo žodžius, nuolatos peikiamas, pasidarė labai uždaras ir nevertino savęs, savo pasiekimų, jautėsi menkesnis negu buvo iš tikrųjų. Panašų aplinkinių poveikį patyrė ir F.Kafkos apsakymo „Metamorfozė“ veikėjas Gregoras Zamza, turėjęs, kaip ir pats kūrinio autorius, labai nejprastus santykius su tėvu, jo nuolatos niekinamas ir vertinamas tik kaip pinigų gavimo įrankis, vieną rytą pabudo vabalu. Tapęs tuo padaru Gregoras jau negalėjo atnešti naudos šeimai, tad jį tiesiog uždarė kambaryje, stengėsi jo nematyti, net uždarė jo kambario langus, kitaip tariant, atsikratė kaip nereikalingo daikto. Maža to, būtent tėvas kaltas dėl Gregoro mirties: jo mestas obuolys, įstrigęs tarp vabališkų sūnaus šarvų, kurio niekas net neketino ištraukti, baigė Gregoro gyvenimą. Taigi aplinkiniai gali stipriai paveikti veikėją.

Kas lemia literatūrinių veikėjų charakterį?

Pirmiausia, namų aplinka, artimųjų santykiai yra tai, kas daro didžiausią įtaką literatūrinių veikėjų charakteriui. Nuolatinis namiškių nepasitenkinimas, nevertinimas, paprasčiausias nesidomėjimas brandina tam tikrus literatūros kūrinio veikėjo kompleksus, pasitikėjimo stoką, savęs nuvertinimą ar net niekinimą. Jau minėto XX a. lietuvių literatūros klasiko Vinco Mykolaičio-Putino psichologiniame intelektualiniame romane „Altorių šešėly“ vaizduojamas pagrindinis veikėjas Liudas Vasaris vaikystėje iš tėvų girdėdamas, koks jis esąs menkas, niekam tikęs, toks ir pasijunta. Tėvų nenoras, o gal net nemokėjimas pažinti, suprasti savo vaiką, kuris iš tiesų buvo gilios ir turtingos sielos, turėjo poeto talentą, skatino Liudą Vasarį užsisklęsti savyje, atsiriboti nuo aplinkinių, slėpti savo jausmus ir norus. Dėl uždaro būdo, nenoro nuvilti savo artimųjų pagrindiniam veikėjui gyvenime tenka daug kentėti, sunku apsipręsti, ryžtis eiti tuo keliu, kuriuo pats norėtų. Panašų aplinkinių poveikį patyrė ir žymaus XX a. Vakarų Europos moderniosios prozos autoriaus F.Kafkos apsakymo „Metamorfozė“ veikėjas Gregoras Zamza. Paties autoriaus santykiai su tėvu buvo gana įtempti, jis nuolatos jautė griežtą tėvo valią ar net daromą spaudimą, galbūt neatsitiktinai savo kūrinyje pavaizdavo sudėtingus šeimos santykius. Apsakymo pagrindinis veikėjas Gregoras Zamza savo asmeninio gyvenimo neturėjo, tik dirbo, kad išlaikytų tėvus ir seserį, kurie sėdėjo namuose ir visai gerai jautėsi. Šeimai Gregoras nerūpėjo, svarbu buvo tik jo parnešami pinigai, kurių, rodės, vis mažai. Sioje šeimoje supratimo nebuvo, vyravo tik egoizmas, išnaudojimas, absoliutus susvetimėjimas. Tad nenuostabu, kad vieną rytą Gregoras pabudo vabalu. Tokia pagrindinio veikėjo metamorfozė šokiruojanti, tačiau, kai šeimoje nėra supratimo, vyrauja primityvumas ir egoizmas, individuali asmenybė augti negali. Tai patvirtina ir tolesni apsakymo įvykiai. Tapęs vabalu Gregoras jau nebegali atnešti naudos šeimai, tad tiesiog lieka uždarytas kambaryje, visų ignoruojamas, uždažomi net jo kambario langai. O tėvo mestas obuolys, įstrigęs tarp vabališkų sūnaus šarvų, kurio niekas net neketina ištraukti, baigia Gregoro gyvenimą. Taigi aptartiems literatūriniams veikėjams sunkiai sekėsi atsispirti artimųjų poveikiui, kuris buvo itin stiprus, galima sakyti, netgi žlugdantis. Tai, be abejo, lėmė pačių veikėjų uždarumą, kompleksus.

Samprotaujamasis rašinys

